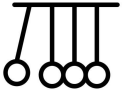

Uluslararası Hukukta Devletin Rızası ve Askerî Güç Kullanımında Davetle Müdahalenin Hukuki Sınırları

LAW

ELA TUNÇ

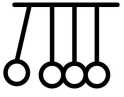

Giriş

Kuvvet kullanma yasağı, modern uluslararası hukukun kurucu ve temel ilkelerinden birini teşkil etmektedir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2(4). maddesinde açıkça hükme bağlanan bu kural, devletleri, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan ya da kuvvet kullanmaktan kaçınmakla yükümlü kılmaktadır. Uluslararası barışın, istikrarın ve egemen eşitliğin korunmasını amaçlayan bu düzenleme, askeri müdahaleye ilişkin genel bir yasak öngörmektedir. Bununla birlikte, Antlaşma sistemi söz konusu yasağa sınırlı istisnalar da tanımaktadır. Bunların başında, 51. madde kapsamında meşru müdafaa hakkı ile VII. Bölüm uyarınca Güvenlik Konseyi tarafından verilen yetkilendirme gelmektedir. Bu daha geniş hukuki çerçeve içerisinde, davetle müdahale (intervention by invitation) daha karmaşık ve tartışmalı bir konumda yer almaktadır. Her ne kadar Antlaşma'da açıkça düzenlenmemiş olsa da, bu müdahalenin hukuka uygunluğu genellikle devletin rızası ve egemen eşitlik ilkelerine dayandırılmaktadır. Bu bölüm, kuvvet kullanma yasağı ile rıza doktrini arasındaki etkileşimi incelemekte ve davetle müdahalenin Antlaşma sistemi içinde hukuka uygun bir istisna olarak kabul edilip edilemeyeceğini değerlendirmektedir.

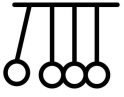
Hukuki Çerçeve: Kuvvet Kullanma Yasağı ve Devlet Rızası

“Davetle müdahale” kavramı, bir veya birden fazla devletin, başka bir devlete, söz konusu devletin önceden verilmiş ve geçerli rızası üzerine askeri yardım sağlamasını ifade eder. Bu tür askeri yardımın amacı genellikle talepte bulunan devletin, kendi ülke sınırları içerisindeki devlet dışı aktörlere veya belirli kişi ya da gruplara karşı yürüttüğü mücadelede desteklenmesidir. Bu kavram, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2(4). maddesiyle doğrudan bağlantılıdır. Anılan madde şu hükmü içermektedir: “Teşkilatın bütün üyeleri, uluslararası

ilişkilerinde, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan ya da kuvvet kullanmaktan veya Birleşmiş Milletler'in amaçlarıyla bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanmaktan kaçınırlar.” Bu hüküm, kuvvet kullanma yasağının genel çerçevesini tesis etmekte ve devletlerin başka devletlere karşı saldırıda bulunamayacağını veya saldırı tehdidinde bulunamayacağını teyit etmektedir. Böylece askeri müdahale veya zorlayıcı müdahale biçimlerini yasaklayarak uluslararası barışı, egemenliği ve siyasal bağımsızlığı koruma altına almaktadır. Her ne kadar madde geniş bir kapsama sahip olsa da, Antlaşma içinde tanınmış bazı istisnalar da mevcuttur.

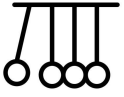
Örneğin, devletlerin meşru müdafaa hakkı, söz konusu doktrine getirilen bir istisna olarak kabul edilmektedir. Analitik hukuk teorisi ve hukuki akıl yürütme kuramlarından hareketle, bir kuralın istisnasının niteliği incelenmektedir. Bu tür bir sınıflandırmanın tespiti her zaman kolay değildir; zira hukuki önermeler, hiyerarşik bir kural-istisna ilişkisi içinde var olmaktan ziyade, kimi zaman birbiriyle rekabet edebilmektedir. Bu çerçevede, meşru müdafaa'nın kolektif güvenlik sistemi ve kuvvet kullanma yasağına getirilen bir istisna olarak sınırları ele alınmakta; özellikle, bazı devletlerin “isteksiz veya yetersiz” olduğu ileri sürülen ülkelerdeki devlet dışı aktörlere karşı sınır ötesi saldırıları meşru müdafaa kapsamında gerekçelendirme yönündeki çağdaş girişimlerinin hukuki geçerliliği tartışmaya açılmaktadır. Bu bağlamda ilk açık düzenleme, Antlaşma'nın 51. maddesinde yer almaktadır. Anılan hükme göre: “Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birine karşı silahlı bir saldırı meydana gelmesi hâlinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli tedbirleri alana kadar, doğal olan bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkını zedelemes.” Bunun yanı sıra ikinci istisna, bir üye devletin Antlaşma'nın VII. Bölümü uyarınca kuvvet kullanımı için Güvenlik Konseyi'nden açık bir yetkilendirme talep etme hakkıdır.

Davetle müdahalenin kriterleri konusunda açık ve yerleşik bir görüş birliği bulunmamakla birlikte, tanımlardan hareketle bazı olası şartlar çıkarılabilmektedir. Daha somut olarak, dikkate alınması gereken unsurlar; talepte bulunan devletin iç durumu, saldıran tarafın kimliği ile geçerli rızayı kimin ve hangi koşullar altında verebileceği meselesidir. Talepte bulunan devletin iç durumuna ilişkin ilk muhtemel kriter, bir iç silahlı çatışmanın varlığıdır. Bunun gerçekten zorunlu bir şart mı yoksa davetle müdahalenin genellikle ortaya çıktığı tipik bir durum mu olduğu hususu ise belirsizliğini korumaktadır. Yukarıda verilen tanım, yalnızca devlet ile devlet dışı bir aktör arasında, talepte bulunan devletin ülke sınırları içinde cereyan eden bir mücadeleden söz etmekte; bu da iç silahlı çatışmanın varlığına işaret etmektedir. Dolayısıyla, davetle müdahalenin çoğunlukla bir iç silahlı çatışma bağlamında gerçekleştiği veya belki de yalnızca böyle bir çatışma durumunda mümkün olabileceği yönünde makul bir çıkarım yapılabilir. İkinci kriter ise saldıran tarafın devlet dışı bir aktör olması gerekliliğini kapsamaktadır. 2011 tarihli Uluslararası Hukuk Enstitüsü (Institut de Droit International – IDI) Kararı bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Nolte'nin tanımı ise “iç silahlı çatışma” kavramını kullanmak suretiyle bu şartı zımnen içermektedir; zira iç silahlı çatışma, tanım gereği bir devlet ile devlet dışı bir aktör arasında meydana gelir. Bu kriter ayrıca devlet uygulamalarından da türetilabilmektedir.

Devlet Rızasının Geçerlilik Koşulları

Rıza, 4(11). maddede şu şekilde tanımlanmaktadır: “Veri sahibinin, kendisine ilişkin kişisel verilerin işlenmesine, bir beyan veya açık bir olumlu eylemle onay verdiğini gösteren; özgür iradeyle verilmiş, belirli, bilgilendirilmiş ve açık bir irade açıklaması.” 7. madde ise rızaya ilişkin ek “şartları” düzenlemektedir. Bu kapsamda; rızanın verildiğinin ispatı amacıyla kayıt tutulması, rıza talebinin açık ve anlaşılır bir şekilde sunulması, rızanın her zaman ve kolaylıkla geri alınabilmesi ve bir sözleşmenin rızaya bağlanması hâlinde rızanın gerçekten

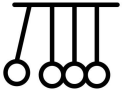

özgür iradeyle verilmiş sayılıp sayılmayacağına ilişkin özel hükümler öngörülmektedir. Rıza, kişilere verilerinin hangi amaçlarla ve nasıl kullanılacağı konusunda gerçek bir tercih imkânı ve denetim yetkisi tanınması anlamına gelir. İlgili kişinin gerçek bir seçim hakkı bulunmuyorsa, rıza özgür iradeyle verilmiş sayılmaz ve hukuken geçersiz olur. Bu çerçevede, bireylerin herhangi bir olumsuz sonuçla karşılaşmaksızın rıza vermeyi reddedebilmesi ve verdikleri rızayı her zaman ve kolaylıkla geri alabilmesi gerekir. Ayrıca, mümkün olduğu ölçüde rızanın diğer sözleşme şartlarından bağımsız olarak alınması esastır.

Bu tartışmalar bağlamında, ilk örnek olarak Rusya'nın Suriye'ye müdahalesi incelendiğinde, Esad hükümetinin davetle müdahalede bulunabilecek ölçüde meşru bir otoriteye sahip olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Bununla birlikte, hem Rusya bakımından hem de uluslararası aktörlerin büyük çoğunluğu nezdinde Esad yönetiminin Suriye devletinin meşru hükümeti olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu çerçevede, Esad'ın davetinin hukuken geçerli olduğu ileri sürülebilir. Öte yandan, Rusya'nın davetle müdahalesinin hukuki dayanağının tali nitelikte olduğu da savunulabilir. Zira Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2249 sayılı Kararı ile tüm üye devletler, IŞİD'e karşı mücadele kapsamında belirli yükümlülük ve sorumluluklar üstlenmiştir. Bu perspektiften bakıldığında, Rusya'nın Suriye'deki müdahalesi davetle müdahale kapsamında değerlendirilmese dahi, uluslararası hukuk bakımından meşru bir zemine dayandığı ileri sürülebilir.

Askeri Güç Kullanımında Davetle Müdahalenin Hukuki Sınırları

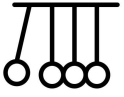
Çağdaş uluslararası hukuk, rızaya dayalı askerî müdahaleleri, rızanın sınırları içerisinde kaldığı sürece hukuka uygun kabul etmektedir. Bununla birlikte, rızanın niteliği ve hukuka uygunluk bakımından oynadığı rol konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu

çalışmada ele alınan ilk yaklaşıma göre rıza, fiili Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2(4). maddesinin kapsamı dışına çıkarmaktadır. Bu durumda kuvvet kullanımı hukuka uygundur; zira yasak kapsamına girmemektedir. İkinci yaklaşıma göre ise rıza, fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldıran bir hukuka uygunluk sebebi olarak işlev görmektedir. Bu yaklaşım ile birinci yaklaşım arasındaki fark pratikte çok belirgin değildir; zira hukuka aykırılık ortadan kalktığında fiil hukuka uygun hâle gelmektedir. Ancak fark daha ziyade kavramsaldır: İlk yaklaşım kuvvet kullanımı ve rızaya ilişkin birincil kurallar alanında işlemekteyken, ikinci yaklaşım ikincil kurallar alanında faaliyet göstermektedir; her ne kadar her iki yaklaşım da aynı sonuca ulaşsa da. Üçüncü yaklaşıma göre ise davetle müdahaleler ilk bakışta (prima facie) Antlaşma'nın 2(4). maddesinin ihlali niteliğindedir; ancak rızanın varlığı nedeniyle devlet sorumluluğu bertaraf edilmektedir. Bu yaklaşım da rızayı bir ikincil kural çerçevesinde değerlendirmekte, ancak onu hukuka uygunluk sebebi olarak değil, sorumluluğun sonuçlarını ortadan kaldıran bir mazeret olarak görmektedir. Bu yönüyle ikinci yaklaşımdan ayrılmaktadır.

Uygulamada Tartışmalar ve Sorunlar

Davetle müdahalenin hukuka uygunluğu, askerî yardımın sağlandığı devletin ülkesinde geçerli bir rızanın mevcut olmasına dayanmaktadır. Rızanın geçerli sayılıp sayılmayacağı ise, rızayı veren makamın ilgili devleti temsil etme yetkisine sahip olup olmadığına ve rızanın verilme zamanına bağlıdır. Buna ek olarak, rızanın, yabancı askerî birliklerin faaliyet gösterdiği devletin fiilî hükümetine isnat edilebilir olması gerekir. Doğrudan askerî yardım yönündeki rıza, hükümetin yetkili temsilcileri tarafından verilmelidir. Bu temsilciler kural olarak devlet başkanı, hükümet başkanı veya dışişleri bakanıdır. Doktrinde güçlü bir karine kabul edilmektedir: Doğrudan askerî yardım için onayın, mevcut en yüksek hükümet makamı tarafından verilmiş olması gerekir. Ancak, daha

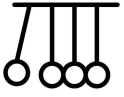

alt düzeyde bir yetkilinin zorlayıcı tedbirlere onay verme konusunda yetkili olduğuna ilişkin açık ve ikna edici deliller bulunması hâlinde bu karine çürütülebilir.

Örneğin, Yemen vakası çok daha az net ve tartışmalıdır. Hadi, ülkenin geniş kesimleri üzerindeki fiilî kontrolünü büyük ölçüde kaybetmişti. Kuzeydeki Zeydi kökenli bir grup olan ve yıllardır hükümetle aralıklı çatışmalar yaşayan Husî isyancılar, Eylül ayında Sana'a'nın kontrolünü ele geçirmiş; ordunun büyük bir kısmı da artık Hadi'ye bağlılık göstermemektedir. Hadi'nin demokratik meşruiyeti de zayıftı. Uzun yıllar iktidarda kalan Ali Abdullah Salih'i görevden uzaklaştıran Arap Baharı protestolarının ardından, 2012 yılında tek aday olarak katıldığı seçimde cumhurbaşkanı seçilmişti. Görev süresinin Şubat 2014'te yapılacak tam demokratik seçimlerle sona ermesi öngörülmektedir. Ancak bu süre, herhangi bir seçim yapılmaksızın bir yıl daha uzatılmıştır. Ocak ayında, görev süresi resmen sona ermeden önce, Husîlerin sarayını kuşatmasının ardından Hadi istifa ettiğini açıklamıştır. Daha sonra Sana'a'dan kaçarak liman kenti Aden'e ulaşmasının ardından ise istifasının baskı altında verildiğini ileri sürerek bu beyanını geri almıştır. Kısa bir süre sonra, askerî müdahale çağrısında bulunmadan hemen önce, ülkeyi terk ederek hâlen bulunduğu Suudi Arabistan'a geçmiştir. Hadi'nin müdahaleyi gerekçelendirme biçimi de hukuki durumu daha da karmaşık hâle getirmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne askerî müdahale talebinde bulunduğu mektubunda, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesine atıf yapmıştır.

Sonuç

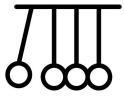
Sonuç olarak, davetle müdahaleyi düzenleyen hukuki çerçeve, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2(4). maddesinde yer alan kuvvet kullanma yasağı ile egemenlik ilkesine dayanan devlet rızası arasındaki etkileşime dayanmaktadır. Antlaşma, meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi yetkilendirmesini açık istisnalar olarak düzenlemiş olmakla birlikte, rıza

kurumu devlet uygulaması ve hukuki akıl yürütme yoluyla hukuka uygun askerî yardımın muhtemel bir dayanağı olarak gelişmiştir. Bununla birlikte, rızanın hukuki statüsü kavramsal açıdan tartışmalıdır: Bir görüşe göre rıza, fiili 2(4). madde kapsamı dışına çıkarmaktadır; başka bir yaklaşıma göre ise rıza, hukuka uygunluk sebebi teşkil etmektedir; üçüncü bir yaklaşım ise rızayı, sorumluluğu ortadan kaldıran veya hafifleten bir mazeret olarak değerlendirmektedir. Bu farklı yorumlar, davetle müdahalenin basit ve açık bir istisna olmadığını; aksine uluslararası hukukun birincil ve ikincil kurallarının kesişim noktasında konumlanan bir doktrin niteliği taşıdığını göstermektedir. Bu hukuki temelin anlaşılması, geçerli rızanın daha sıkı şartlarının ve bu tür müdahalelere getirilen fiilî sınırların değerlendirilmesinden önce zorunludur.

Resources

- 1) *Oxford Public International Law: Home*, opil.ouplaw.com/. Accessed 20 Feb. 2026.
- 2) *Article 2(4) Contents - Office of Legal Affairs* |, legal.un.org/repertory/art2/english/rep_supp7_vol1_art2_4.pdf. Accessed 20 Feb. 2026.
- 3) Jager, Noah. "A Law without Teeth? The Limits and Relevance of UN Article 2(4)." *War Room - U.S. Army War College*, 7 Aug. 2025, [warroom.armywarcollege.edu/articles/un-article-2-4/#:~:text=Article%20\(4\),-Article%20\(4&text=While%20the%20article%20codifies%20the,Security%20Council%20under%20Chapter%20VII](http://warroom.armywarcollege.edu/articles/un-article-2-4/#:~:text=Article%20(4),-Article%20(4&text=While%20the%20article%20codifies%20the,Security%20Council%20under%20Chapter%20VII).
- 4) "Murdoch University Electronic Journal of Law." *The Use of Force and Pre-Emption: A Legitimate Practice Under the UN Charter? - [2004] MurUEJL 23*, classic.austlii.edu.au/au/journals/MurUEJL/2004/23.html#:~:text=There%20are%20t wo%20exceptions%20to,with%20Chapter%20VII%20of%20the. Accessed 21 Feb. 2026.
- 5) *Tandfonline*, www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/20531702.2020.1834767. Accessed 20 Feb. 2026.
- 6) "Researching Customary International Law, State Practice, and the Pronouncements of States Regarding International Law." *GlobaLex | Foreign and International Law Research*, www.nyulawglobal.org/globalex/customary_international_law1.html#what-is-customary-international-law. Accessed 20 Feb. 2026.

- 7) "What Is Valid Consent?" *ICO*,
ico.org.uk/for-organisations/uk-gdpr-guidance-and-resources/lawful-basis/consent/what-is-valid-consent/. Accessed 20 Feb. 2026.
- 8) *Is the Saudi War on Yemen Legal? - Yemen* | *Reliefweb*,
reliefweb.int/report/yemen/saudi-war-yemen-legal. Accessed 20 Feb. 2026.